

Ergenlerde Uçucu Madde Kullanımı Şiddetini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Güvenilirlik Çalışması

Dr. Kültegin ÖGEL¹, Dr. Alper AKSOY², Dr. Ayfer TOPUZ³, Dr. Olcay LİMAN², Dr. Sibel COŞKUN⁴

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada uçucu madde kullanım şiddetini değerlendirmek amacıyla ergenlere yönelik bir ölçek geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Uçucu madde kullanan ergenlerle çalışan uzmanlar ve uçucu madde kullanıcılarıyla yapılan görüşmelerle bir soru formu oluşturulmuştur. Bu soru formu 21 maddelik bir ölçek haline getirildikten sonra, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi'ne başvuran uçucu madde kullanan 50 ergene iki görüşmeci tarafından uygulanmıştır. İki ayrı uzman, görüşmecilerden ve birbirlerinden bağımsız olarak madde kullanım şiddetini Görsel Analog Ölçeği ile değerlendirmiştir. Görüşmeciler arası ve Görsel Analog Ölçeklerinden elde edilen puanların korelasyonuna bakılmıştır. SCID I kullanılarak bağımlı olan ve olmayanlarda ölçek puanları karşılaştırılmıştır. Tekrar test için ölçek 10-15 gün sonra ikinci kez uygulanmıştır.

Bulgular: Uzman görüşleri ile ölçekten elde edilen puanların korelasyonu yüksektir (0.72). Bağımlı olanlarda, olmayanlara göre ölçek puanlarının ortalaması daha yüksek bulunmuştur ($p < 0.001$). Cronbach alfa değeri 0.84 bulunmuştur. Görüşmeciler arası korelasyon 0.94, test tekrar test korelasyonu ise 0.84 olarak saptanmıştır. Üç maddenin iç tutarlılık göstermediği ve aynı maddelerin görüşmeciler arası ve test tekrar test korelasyonlarının düşük olduğu gözlenmiştir.

Sonuç: Yeterli olmadığı kanaatine varılan üç madde çıkarıldığında, 18 maddelik Yeniden Uçucu Madde Kullanımını Değerlendirme Ölçeğinin (YUKUD), ergenlerde uçucu madde kullanım şiddetini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü ve ilgili araştırmalarda kullanılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Uçucu madde, geçerlik, güvenilirlik, ergenler, şiddet

SUMMARY: Development and Reliability Study of the Adolescent Inhalant Use Severity Scale

Objective: To develop a scale in order to investigate the severity of inhalant use in adolescents and to conduct reliability and validity studies of this scale.

Method: A questionnaire was developed by conducting interviews with two groups: professionals working with adolescent inhalant users and inhalant-using adolescents. This questionnaire was developed into a 21-item scale. This was applied by two different interviewers to 50 adolescents at Bakırköy Mental Health Hospital Inhalant Use Research and Treatment Center for Children and Adolescents. Two other professionals applied the Visual Analog Scale to the same 50 adolescents to evaluate the severity of inhalant use. The correlation between the two interviewer scores and the scores obtained from the Visual Analog Scale and the 21-item scale was evaluated. Addicts and non-addicts were evaluated using SCID-I and the scores of addicts and non-addicts were compared. Test re-test reliability of the scale was evaluated by applying the scale in the 10-15 days following the first administration.

Results: The correlation between the questionnaire scores and the Visual Analog Scale scores was adequate (0.72). The mean scores of addicts were higher than those of non-addicts ($p < 0.001$). The Cronbach alpha value was 0.84. Three items had no internal consistency and the same items' interrater and test re-test reliability correlations were low.

Conclusion: It is thought that when the 3 inconsistent items are removed the 18-item Yeniden Inhalant Use Severity Scale (YUKUD) is a reliable and valid measure to evaluate the severity of inhalant use in adolescents and that it can be used in related research.

Key Words: Inhalants, validity, reliability, adolescence, severity

¹Doç., ³Psikolog, ⁴Hem., Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, ²Psikolog., Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, İstanbul.

GİRİŞ

Uçucu madde kullanımı ve bağımlılığı dünya için yeni olmamakla birlikte üzerinde çok fazla yayın ve araştırma yapılmamış bir alandır. Böyle olmakla birlikte, yapılan araştırmalarda uçucu madde kullanımının farklı özellikler içerdiği ve tedavide özel yaklaşımlara gerek olduğu bildirilmiştir (Carlini-Cotrim 1995, Baldivieso 1995, Edwards ve Oetting 1995, Jumper-Thurman ve ark. 1995, Beauvasis ve ark. 2002). Uçucu madde kullanıcılarını diğer madde kullanıcılarından ayıran temel özelliklerden biri, kullanılan maddenin beyindeki etkilerine bağlı olarak gelişen bilişsel sorunlardır (Ron 1986, Richardson 1989). Bilişsel sorunların en az iki yıllık bir madde kullanımından sonra ortaya çıktığı bildirilse de, erken dönemlerde görülme riski oldukça yüksektir (Aydın ve ark. 2002).

Uçucu madde kullanıcılarında saldırganlık görülme sıklığı oldukça fazla bulunmuştur (Mackesy-Amiti ve Fendrich 1999, White ve ark. 1999). Saldırganlık, kullanılan maddenin miktarıyla ve kullanım süresiyle doğru orantılıdır (Inciardi ve Surratt 1998). Bu nedenle uçucu madde kullanıcılarında saldırganlığın sorgulanması ve araştırılması önemlidir. Uçucu madde kullanıcıları arasında madde kullanımına bağlı suç, evden kaçma ve kendine zarar verme davranışları diğer maddeleri kullanan ergenlere göre daha yaygındır (Farrington 2000, Inciardi ve Surratt 1998, Howard ve Jenson 1999). Yoksunluk belirtilerinin oldukça muğlak olması, uçucu madde kullanıcılarında bağımlılık şiddetini değerlendiren psikometrik araçların kullanımını zorlaştırmaktadır (Richardson 1989). Daha önce yaptığımız bir araştırmada da, bu grup vakalarda yoksunluk belirtilerinin sorgulanmasının güvenilir olmadığını saptamıştık (Ögel ve ark. 2003a).

Uçucu madde kullanıcılarının önemli bir bölümünün ergen olması da bağımlılıkla ilgili genel değerlendirme araçlarının kullanımını güçleştirmektedir. Ergenlerin bir işte çalışmadıkları, eğitimlerini sürdürdükleri ancak uçucu madde kullanan ergenlerin ise madde kullanımına bağlı olarak okul devamının düşük olması, uçucu madde kullanımının sorgulanması sırasında farklı soruların sorulmasını gerekli kılmaktadır (Noto ve ark. 1997). Ancak yaptığımız araştırmalarda bugüne kadar geliştirilmiş uçucu madde kullanımı değerlendirmeye yönelik bir ölçeğin olmadığı dikkati çekmektedir. Uçucu madde kullanıcılarının bir kısmını da

sokakta yaşayan ergenlerin oluşturduğu göz önüne alındığında, sokakta yaşayan ergenlere duyarlı soru formu ve ölçeklerin de geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Ögel ve ark. 2003b).

Ülkemizde uçucu maddeler ergenler arasında en sık kullanılan bağımlılık yapan maddelerdir (Yazman 1995, Ögel ve ark. 2001). Bu nedenle ergenlerin madde kullanım özelliklerini ortaya çıkaracak araştırmalarda kullanılacak ölçeklere gereksinim vardır. Bu yazıda, ergenlerde uçucu madde kullanım şiddetini değerlendirmek amacıyla bir ölçeğin geliştirilmesi üstünde durulmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Yeniden Ergenler için Uçucu Madde Kullanım Şiddetini Değerlendirme Ölçeği (YUKUD)'nin yarı yapılandırılmış ve görüşmeci tarafından uygulanan, madde kullanım şiddetini değerlendiren bir ölçek olması tasarlanmıştır. YUKUD ölçeği hazırlanırken aşağıdaki özelliklere dikkat edilmeyle çalışıldı:

1. Ergenler için duyarlı olması

2. Kolay ve farklı meslek grupları tarafından uygulanabilir olması

3. Değerlendirme için başka kişilerin görüşüne gereksinim olmaması (sokakta yaşayan ve ailesi olmayan uçucu madde kullanıcılarında da uygulanabilmesi).

Ölçeğin oluşturulması, soruların geliştirilmesi ve geçerlik-güvenilirlik çalışmasının yapılması aşamalarını içermektedir.

Ölçeğin geliştirilmesi

Soruların geliştirilmesi aşamasında uçucu madde kullanan ergenlerle çalışan psikiyatrist, psikolog, akran terapist (halen madde kullanmayan, özel eğitimden geçmiş, yaşça çalışılan popülasyona yakın, eski bağımlı), hemşire ve eğitimcilere (toplam 9 kişi) uçucu madde kullanım şiddetini belirleyen etkenler sorulmuş ve bu alanda çalışanların deneyimlerine dayalı saptamalar yapılmıştır. Uçucu madde kullanan ergenlerle iki odak grup görüşmesi yapılarak uçucu madde kullanımının şiddetini belirleyen etmenler, kullanıcıların deneyimlerine göre saptanmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bilgilerden yola çıkılarak madde kullanım şiddetini belirleyecek etmenler, ölçek yapısına uygun sorulara dönüştürülmüştür. Bu

TABLO 1. Çalışmaya Alınan Örneklemin Sosyodemografik Özellikleri.

	N	%
Yaş		
14 yaş ve altı	11	22
15-16 yaş	24	48
17 yaş ve üstü	15	30
Eğitim durumu		
Okuma yazması yok	4	2
5 yıl ve daha az eğitim alanlar	34	68
5 yıl ve daha fazla eğitim alanlar	10	20
Madde kullanım süresi		
6 ay ve daha kısa	16	32
6 ay 2 yıl	20	40
2 yıl ve daha fazla	14	28

alandaki çalışan 6 kişiye oluşturulan taslak ölçekteki sorular sorulmuş ve madde kullanım şiddetini ne oranda belirleyebileceği tartışılmıştır. Yoksunluk belirtileri ile ilgili sorular uçucu madde kullanımına özgü yoksunluk belirtileri hakkında tartışmalar olduğu göz önüne alınarak ölçeğe konmamıştır (Richardson 1989).

Hazırlanan ölçekteki sorular iki psikolog tarafından 9 uçucu madde kullanıcısına sorulmuş ve bu görüşmelerde soruların sorulma tarzının anlama üstündeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Anlama zorluğu yaşanan sorularda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Anlama zorluğu olup olmadığı araştırılırken, aynı soru farklı tarzlarda sorulmuş ve benzer yanıtlar alınıp alınmadığı karşılaştırılmıştır.

Ölçeğin tanımlanması

Elde edilen verilere dayanarak ölçeğin 21 soruluk ilk hali oluşturulmuştur. Ölçekte her maddenin başında sorun alanı ile ilgili bir başlık, onun altında bu başlığın içeriği, onun altında ise bu başlığı ve sorunu yordayacak 2-3 örnek soru yer almaktadır. Ölçekte iki tür soru bulunmaktadır. Saldırganlık, tasarlanandan fazla kullanmak gibi sıklığı araştırılan sorular ile zaman harcama, bırakmayı isteme gibi var olup olmadığına bakan ve varsa yoğunluğu araştırılan sorular ölçekte yer almaktadır. Ölçekte yer alan soruların yanıt seçenekleri 0 ile 4 arasında değişmektedir. “Hiç” yanıtı “0” puan ile değerlendirilmektedir. En şiddetli durum ise “4” puan ile değerlendirilmektedir. Sıklığı araştırılan sorularda yanıtlar “çok seyrek”ten “çoğunlukla”ya kadar değişmektedir. Yoğunluğu araştırılan soruların yanıtları ise “çok az”dan “çok fazla”ya kadar değişiklik göstermektedir.

Okul gibi her ergene uygun olmayan sorular ise, o soru sorulduğu kişi için geçerli olmayacaksa “uygulanamaz” olarak değerlendirilmekte ve “9” olarak kodlanmaktadır. Ölçek toplam puanı, elde edilen toplam puanın deneğe uygulanabilir soru sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Bunun nedeni her ergenin durumuna uygun (bazı ergenlerin okula gitmesi, bazılarının ise çalışması) bir toplam puan elde etmektir. Böylece her alandaki madde kullanımına bağlı sorun ve buna bağlı madde kullanımının şiddeti ölçülebilmektedir.

Uçucu maddelerin farklı çeşitleri vardır. Türkiye’de sık kullanılan maddeler boya tineri ve yapıştırıcıdır. Soruların kullanılan maddeye göre değişmesini sağlamak amacıyla, sorular maddenin cinsini isimlendirmek yerine parantez içinde “madde” olarak adlandırılmıştır. Görüşmeci bu “madde” teriminin içeriğini kendisi doldurmaktadır.

Uçucu madde konusunda ölçek geliştirme fikri ve araştırma desteği Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği tarafından sağlandığı için ölçeğe “Yeniden Uçucu Madde Kullanım Şiddetini Değerlendirme Ölçeği” adı verilmiştir.

Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması

Denek grubu

Çalışmanın ikinci aşaması ise geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasıdır. Araştırmaya uçucu madde kullanımını nedeniyle Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Uçucu Madde Araştırma ve Tedavi Merkezi (UMATEM)’nde ayaktan ya da yatarak tedavi gören 18 yaş ve altı 50 ergen alınmıştır. Çalışmaya alınan vakaların yaş ortalaması

TABLO 2. Ölçek Maddelerinin İç Tutarlılık Testi Cronbach Alfa Değerleri.

	Düzeltilmiş madde toplam korelasyonları	Madde çıkarıldığında alfa
Sıklık	0,4063	0,8404
Tasarlanandan fazla kullanmak	0,5399	0,8321
Bırakmayı isteme	-0,0313	0,8516
Zaman harcama	0,4846	0,8376
Sorumluluklarını yerine getirememek	0,6019	0,8290
Tolerans	0,4105	0,8382
Bilişsel sorunlar	0,5825	0,8300
Fiziksel sorunlar	0,3107	0,8415
Kaza ve yaralanma	0,1584	0,8457
Suç	0,4160	0,8378
İlişkilerde sorunlar	0,4396	0,8368
Okul	0,3042	0,8435
Çalışma	0,5437	0,8313
Entoksikasyon	0,4225	0,8372
Agresif davranışlar	0,4609	0,8356
Eve gitmeme	0,5203	0,8326
Kendine zarar verme	0,5099	0,8338
Başa çıkma	0,5291	0,8336
Arkadaşlar	0,1680	0,8456
Pişmanlık	0,4615	0,8355
Craving	0,4605	0,8356
Toplam	0,844	

16,5±1,8'dir. Çalışmaya alınan tüm vakalar erkektir. Bunun nedeni uçucu madde kullanan kız sayısının genelde az olmasıdır. Şiddetli yoksunluk belirtileri olan, klinik olarak zeka geriliği olduğu tanısına varılanlar, bilişsel sorunları nedeniyle görüşmeyi sağlıklı olarak bitiremeyeceğine klinik olarak karar verilenler çalışmaya alınmamıştır. Görüşmeler, görüşülen kişi madde etkisi altında olmadığı (madde kullandıktan en az 12 saat sonra) dönemde yapılmıştır. Ailesi olan uçucu madde kullanıcılarının ailesinden, ailesi olmayan ve sokakta yaşayanlarda ise kendilerinden araştırmaya katılma konusunda onay alınmıştır.

İşlem

Türkçeye uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış ergenlerde madde kullanım şiddetini değerlendirecek başka bir ölçek yoktur. Öte yandan, yaptığımız araştırmalarda dünya literatü-

ründe uçucu madde kullanımını değerlendirecek başka bir ölçek de bulunamamıştır. Bu nedenle ölçeğin geçerliliğini tespit etmek için altın standart olarak uzman görüşü seçilmiştir. Bu amaçla ergen uçucu madde kullanıcılarıyla uzun süredir çalışan ve bu konuda deneyimli bir psikiyatrist ve psikolog, araştırmaya alınan aynı madde kullanıcılarıyla ayrı ayrı görüşmüştür. Uzmanlar, madde kullanımının şiddetini görsel analog ölçek üzerinden 1 ile 10 arasında değerlendirmiştir. "1" çok düşük, "10" ise çok yüksek olarak ele alınmıştır. Puanlamayı her iki uzman birbirinden habersiz olarak yapmıştır. Geçerliliği değerlendirmek için ölçekten alınan puanların bağımlı olan ve olmayanlarla karşılaştırılması düşünülmüştür. Bunun nedeni, bağımlılık tanısı alanların madde kullanım şiddetinin daha yüksek çıkmasının beklenmesidir. Bu amaçla bir psikiyatrist tarafından her madde kullanıcıasına DSM IV Eksen I Bozuklukları için yapılandırılmış

TABLO 3. Görüşmeciler Arası ve Test Tekrar Test Puanlarının Korelasyonları.

	Görüşmeciler arası Pearson korelasyon katsayısı	Test-tekrar test puanlarının korelasyonları
Sıklık	0,787**	0,741*
Tasarlanandan fazla kullanma	0,752**	0,696**
Bırakmayı isteme	0,666**	0,484*
Zaman harcama	0,755**	0,479*
Sorumluluklarını yerine getirememe	0,664**	0,694**
Tolerans	0,851**	0,888**
Bilişsel sorunlar	0,784**	0,716**
Fiziksel sorunlar	0,851**	0,673**
Kaza ve yaralanma	0,632**	0,723**
Suç	0,756**	0,465*
İlişkilerde sorunlar	0,760**	0,838**
Okul	0,901**	0,799**
Çalışma	0,861**	0,557*
Entoksikasyon	0,658**	0,530*
Agresif davranışlar	0,682**	0,747**
Eve gitmeme	0,829**	0,697**
Kendine zarar verme	0,718**	0,733**
Başa çıkma	0,789**	0,705**
Arkadaşlar	0,869**	0,435*
Pişmanlık	0,886**	0,572*
Craving	0,854**	0,781**
Toplam	0,948**	0,845**

* p<0.01

** p<0.001

SCID-I görüşme formunun alkol ve madde kullanım bozuklukları bölümü uygulanmıştır (Özkürkçügil ve ark. 1999).

Güvenilirliği test etmek amacıyla görüşmeciler arası uyumluluğu tespit etmek hedeflenmiştir. Ölçek, iki psikolog tarafından eş zamanlı olarak uçucu madde kullanıcılarıyla yüz yüze görüşülerek doldurulmuştur. Puanlamayı her iki görüşmeci birbirinden habersiz olarak yapmıştır. İlk görüşmeleri takip eden 10-15 gün içinde görüşmeciler uçucu madde kullanıcılarıyla tekrar görüşerek ölçeği doldürmüşlerdir. İkinci görüşmenin erken yapılmasının nedeni, ergen uçucu madde kullanıcılarının kliniği ve tedaviyi sık olarak terk etmeleridir.

İstatistiksel değerlendirme

Her bir maddenin toplam puan ile korelasyonuna bakıldı ve tüm ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach alfa değeri ile belirlendi.

Geçerlik çalışması için uzman görüşleri değerlendirilirken, görsel analog ölçek ile yaptıkları değerlendirmeden elde ettikleri puanların ortalaması alınmıştır. Aynı şekilde ölçeği uygulayan görüşmecilerin elde ettikleri puanların da her madde ve toplam puan üstünden ortalaması alınmıştır. Ölçekten elde edilen ortalama ile uzman görüşlerinden elde edilen ortalamaların değerlendirilmesi ise Pearson korelasyon analizi ile yapıldı. Bağımlılık tanısı

alanlarla almayanların karşılaştırılması, gruplardan birinde denek sayısı 30'un altında olduğu için Mann Whitney U testi ile yapıldı.

Her iki görüşmecinin aynı zamanda yaptığı değerlendirmeler ve iki hafta sonra yapılan değerlendirmeler Pearson korelasyon analiziyle yapıldı.

BULGULAR

Örneklemin sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de görülmektedir. Çalışmada 13 yaş altında katılan olmamıştır. Çalışmaya alınanların üçte ikisi 6 aydan daha uzun süredir madde kullanmaktadır. SCID I'e göre örneklemin % 66'sı (n=33) bağımlılık tanısı almıştır. Bağımlılık tanısı alanlarla almayanların yaş ortalamaları (Mann Whitney U değeri= 230, $p>0.05$) ve eğitim durumuna göre dağılımları arasında bir farklılık saptanmamıştır (kikare=3.76, $sd=3$, $p>0.05$).

Geçerlik

Ölçeğin geçerliği uzman görüşleri ve ölçekten elde edilen puanlarının korelasyonu ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Uzman görüşlerinin görsel analog ölçeğe göre ortalaması $5,94\pm 1,76$ ve $5,80\pm 1,78$ olup, ortalaması $5,87\pm 1,68$ bulunmuştur. Uzman görüşlerinin ortalamasının, her iki görüşmeci tarafından uygulanan ölçek toplam puanlarının ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0.727 ($p<0.001$) bulunmuştur (Tablo 2).

Bağımlılık tanısı almayanların YUKUD ölçeği toplam puan ortalaması $38,97\pm 13,3$, bağımlılık tanısı alanların ölçek toplam puan ortalaması $61,37\pm 10,4$ bulunmuştur. Her iki grup arasında ortalamalar arası farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır (Mann Whitney U değeri= 46,5, $p<0.001$).

İç tutarlılık

Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach alfa yöntemi ile yapılmış olup, sonuçlar Tablo 2'de görülmektedir. YUKUD ölçeği 0,844 alfa değeri ile yüksek bir iç tutarlılık göstermiştir. Bırakmayı isteme ile ilgili 3., madde kullanımı sonucu kaza ve yaralanma ile ilgili 9. ve arkadaşlar arasında madde kullanımı ile ilişkili 19. maddede madde-toplam korelasyonları düşüktü. Sorumluluklarını yerine getirememekle ilgili madde en yüksek madde-toplam korelasyonunu gösterdi. Madde-toplam korelasyonu düşük olan maddeler ölçekten çıkarılıp, iç tutarlılık değerlendirildiğinde alfa değeri önemli bir değişiklik göstermemiştir (alfa=0,855).

Güvenilirlik

Görüşmeciler arası uyumluluğun tespiti için, her görüşmecinin uyguladığı ölçekten elde edilen madde ve ölçek toplam puanlarının korelasyonları Tablo 3'te görülmektedir. Bırakmayı isteme, sorumlulukları yerine getirememe, kaza ve yaralanma, saldırgan davranışlar, entoksikasyonla ilgili maddelerde görüşmeciler arası uyumu düşüktür. Genel olarak değerlendirildiğinde ölçek toplam puanları konusunda görüşmeciler arasında önemli bir uyum söz konusudur (0,94).

Test tekrar test değerlendirmesinin puanların korelasyonlarına bakıldığında bırakmayı isteme, zaman harcama, suç ve arkadaşlarda madde kullanımı değişkenlerde korelasyon katsayısı 0.50'nin altında bulunmuş olup, düşük korelasyonu ifade etmektedir. Ölçek toplam puanında ise test tekrar test puanlarının korelasyonu oldukça yüksektir (0.845).

TARTIŞMA

Bu çalışmada uçucu madde kullanım şiddetini değerlendirecek bir ölçeğin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ölçeğin geçerliğini değerlendirmek amacıyla karşılaştırılan uzman görüşleri ile ölçek puanlarının birbiriyle oldukça ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, ölçeğin klinik deneyimlerle örtüştüğünü ve madde kullanım şiddetini ölçebildiğini göstermektedir. Bağımlılığın madde kullanımında bir şiddet göstergesi olabileceği düşünüldüğünde, bağımlı olanlarda ölçek puanlarının bağımlı olmayanlara göre daha yüksek olması da, ölçeğin uçucu madde kullanım şiddetini ölçebildiğini gösteren bir diğer gösterge olarak kabul edilebilir. Ölçeğin, geçerliği gösterilmiş başka ölçeklerle karşılaştırılmamış olması ise araştırmanın bir eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Ölçeğin iç tutarlılığının yeterli olduğu söylenebilir. Üç maddesi arzu edilen 0.2 değerinden düşük olup (Nunnaly ve Bernstein 1994), diğer maddelerin tutarlılığı kabul edilebilir düzeydedir. Görüşmeciler arası uyum değerlendirildiğinde, beş maddede korelasyon katsayısı 0,7'den düşüktür. Görüşmeciler arası puan korelasyonu oldukça yüksektir (0.94). Görüşmecilerin uçucu madde kullananlarla çalışma deneyimlerinin olmasının, görüşmeciler arası güvenilirlik korelasyonlarının yüksek çıkmasında etkin olduğu düşünülmektedir.

İç tutarlılığı olmayan üç maddeden ikisi olan bırakmayı isteme ve kaza ile yaralanma maddelerinin görüşmeciler arası uyumluluğu düşük olan

beş maddeden birisi olması ilgi çekicidir. Bu nedenle, çıkarıldığında alfa değerini önemli derecede etkilememekle birlikte görüşmeciler arası uyumun da düşük olduğu iç tutarlılık göstermeyen üç maddenin ölçekten çıkarılmasının ve 18 maddelik formun kullanılmasının uygun olacağı görüşüne varılmıştır.

Test tekrar test puanlarının korelasyonlarına baktığında bırakmayı isteme, zaman harcama, suç ve arkadaşlarda madde kullanımı maddeleri düşük korelasyon göstermektedir. Bu nedenle bırakmayı isteme, madde kullanımına bağlı kaza ve yaralanmaların olması ile arkadaşlar arasında madde kullanımı maddelerinin ölçekten çıkarılması görüşünü desteklemektedir. Diğer maddelerdeki düşük korelasyonlar ise suç gibi bazı duyarlı olunabilecek maddeleri içermektedir. Ergenlerle görüşme özellikleri de göz önüne alındığında, görüşülen kişiyle daha iyi bir ilişki kurmak ve ölçeğin daha doğru ve güvenilir bir şekilde doldurulmasını sağlamak için, bir ön görüşme niteliği taşıyan sosyodemografik bilgileri içeren bir görüşme formunun ölçekten önce uygulanmasının yararlı olabileceği düşünülebilir. Böyle bir görüşme formunu doldurmak ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için zorunlu olmamakla beraber, tavsiye edilebilir.

Ölçek soruları ergenlere yönelik hazırlandığı

ve araştırma örneklemini de yine ergenleri içerdiği için, YUKUD ölçeğinin 12-18 yaş grubuna uygulanması uygun olacaktır. Ancak ergenlik döneminin 21 yaşa kadar uzayabileceği, döneme uygun özelliklerin bu yaşa kadar devam edebileceği göz önüne alınırsa, 21 yaşa kadar ölçeğin uygulanmasının hatalı olmayacağı söylenebilir. Ölçek ergenlere duyarlı olarak geliştirildiği ve yetişkinlerde bir çalışma yapılmadığı için, ölçeğin 21 yaşından büyüklere uygulanması sakıncalar doğurabilir.

YUKUD ölçeğinin daha fazla sayıda uçucu madde kullanıcılarına uygulanarak, faktör analizinin yapılmasının ve ölçek alt gruplarının belirlenmesinin yararlı olacağı inancındayız. Daha büyük örneklemlerde uygulamada çıkacak sorunların tespiti de ölçeğin gelişimine katkıda bulunacaktır. Araştırmanın sadece erkek örneklem üstünde yapılması araştırmanın bir eksikliğidir. Bu nedenle ölçeğin uçucu madde kullanan kızlardan oluşan örneklemlere de uygulanması gerekir. Böylece cinsiyet farklılıklarına göre karşılaştırmalar yapılması mümkün olacaktır. Sonuç olarak YUKUD ölçeğinin uçucu madde kullanım şiddetini değerlendirebilecek güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Geçerlilik ile ilgili çalışmalarının tamamlanabilmesi için ölçeğin daha geniş örneklemlerde uygulanması yararlı olacaktır. Bu nedenle araştırma bir ön çalışma olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

Aydın K, Sencer S, Demir T ve ark. (2002) Findings in chronic toluene abuse by inhalation. *AJNR Am J Neuroradiol*, 23:1173-1179.

Baldivieso LE (1995) Inhalant abuse in Bolivia. *Epidemiology of inhalant abuse: An international perspective*. (Ed: Kozel N, Sloboda Z, De La Rosa M) *Natl Inst Drug Abuse Res Monogr Ser*, 148.

Beauvais F, Wayman JC, Jumper-Thurman P ve ark. (2002) Inhalant abuse among American Indian, Mexican American, and Non-Latio White Adolescents. *Am J Drug Alcohol Abuse*, 28: 171-187.

Carlini-Cotrim B (1995) Inhalant use among Brazilian youth. *Epidemiology of inhalant abuse: An international perspective*. (Ed: Kozel N, Sloboda Z, De La Rosa M) *Natl Inst Drug Abuse Res Monogr Ser*, 148.

Edwards R, Oetting ER (1995) Inhalant Use in United States. *Epidemiology of Inhalant Abuse: An International Perspective*. *Natl Inst Drug Abuse Res Monogr Ser*, 148, p. 12-16.

Farrington DP, Loeber R (2000) Epidemiology of juvenile violence. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am*, 9: 733-748.

Howard MO, Jenson JM (1999) Inhalant use among antisocial youth: prevalence and correlates. *Addict Behav*, 24: 59-74.

Inciardi JA, Surratt HL (1998) Children in the streets of Brazil: drug use, crime, violence, and HIV risks. *Subst Use Misuse*, 33: 1461-1480.

Jumper-Thurman P, Plested, B ve Beauvais F (1995) Treatment

strategies for volatile solvent abusers in the united states. (Eds: Kozel N, Sloboda Z) *Inhalant abuse: an international perspective*. *NIDA Res Monogr* 148.

Mackesy-Amiti ME, Fendrich M (1999) Inhalant use and delinquent behavior among adolescents: a comparison of inhalant users and other drug users. *Addiction*, 94: 555-564.

Noto AR, Nappo SA, Galduroz JC ve ark. (1997) Use of drugs among street children in Brazil. *J Psychoactive Drugs*, 29: 185-192.

Nunnally JC, Bernstein IH (1994) *Psychometric theory*. 3. baskı. *Mc Graw Hill*. New York.

Ögel K ve ark. (2001) Gençlerde madde kullanım yaygınlığı ve özelliklerinin değerlendirilmesi 2001 araştırma sonuçları. *Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği*, yayın no:2.

Ögel K, Liman O, Aksoy A ve ark. (2003a) Sokakta yaşayan çocuklara yönelik olarak oluşturulan değerlendirme formunun güvenilirliği. 39. Ulusal Psikiyatri Kongresi, Antalya, s.599.

Ögel K, Aksoy A, Liman O ve ark. (2003b) Sokakta yaşayan çocuklar ve madde kullanımı. *Ek-Bil Yayıncılık*, İstanbul.

Özkürkçügil A, Aydemir Ö, Yıldız M ve ark. (1999) DSM IV Eksen I bozuklukları için yapılandırılmış klinik görüşmenin Türkçe'ye uyarlanması ve güvenilirlik çalışması. *İlaç ve Tedavi Dergisi*, 12: 233-236.

Richardson H (1989) Volatile substance abuse: Evaluation and treatment. *Human Toxicol*, 8: 319-322.

Ron MA (1986) Volatile substance abuse: A review of possible long-term neurological, intellectual and psychiatric sequelae. Br J Psychiatry, 148: 235-246.

White HR, Loeber R, Stouthamer-Loeber M ve ark. (1999) Developmental associations between substance use and violence. Dev Psychopathol, 11:785-803.

Yazman Ü (1995) Lise gençliğinin psikoaktif maddelere bakışı ve kullanım oranlarının Türkiye-İstanbul örneği ile incelenmesi. Uzmanlık tezi, İstanbul, s. 16.

RASİM ADASAL RUH SAĞLIĞI BİLİM ÖDÜLÜ

1. **Rasim Adasal Ruh Sağlığı Bilim Ödülü** kurucusu olduğu *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı* ve *Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği* işbirliğiyle düzenlenmiştir. 1999 yılından beri verilmektedir.
2. Ödül, modern psikiyatriyi Türkiye’de yerleştiren ve kamuoyunda yaptığı çalışmalarla toplumla psikiyatriyi bütünleştiren **Prof. Dr. Rasim ADASAL**’ın adına konulmuştur. Onun hizmetlerinin gelecek kuşaklara aktarılması ve tanıtılması amacını taşımaktadır. Böylelikle ruh hekimi ve topluma mal olmuş bir kişilik olarak onun anısını canlı tutmak amaçlanmıştır.
3. Ödül, verildiği yıl esas olmak üzere, son beş yıl içinde ruh sağlığı ve hastalıkları alanında ülkemizde yapılmış ve yurt dışında yayınlanmış klinik çalışmalara verilmektedir.
4. Ödül jürisi her yıl Ankara Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı tarafından belirlenecek yedi kişiden oluşmaktadır. Ödül jürisi seçim sonucunu o yıl yapılan Ulusal Psikiyatri Kongresi’nde ilan edecektir.
5. Ödül için başvuru her yıl 01 Ocak-31 Temmuz tarihleri arasındadır.
6. Ödüle başvuran çalışmalar için daha önce ödül almamış olma koşulu vardır.
7. Ödül başvurusunda bulunan araştırmacının çalışmadaki ilk iki isimden biri olması ve özgeçmişi ile yayın listesini başvurusuna eklemesi gerekmektedir.
8. Başvuruların değerlendirilmesinden gözönüne alınacak temel ölçütler şunlardır:
 - i. Özgünlük
 - ii. Yöntemsel yetkinlik
 - iii. Ülkemiz bilim aktivitesini temsil niteliği
 - iv. Yayımlandığı dergi
9. Ödül jürisinde görev alanlar her çalışma için gerekçeli kişisel rapor hazırlayacak ve yapacakları sıralama değerlendirmede esas alınacaktır.
10. Ödül tutarı her yıl için ayrıca belirlenecek olup Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği tarafından karşılanacaktır.